

XALQARO LOGISTIKA TAJRIBALARI

Fayzulloxon Rajabov

O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti

Annotatsiya

Ushbu maqolada xalqaro miqyosdagi logistika tajribalarining soha va yo‘nalishlari, logistika tashkilotlari ko‘rsatuvchi xizmatlari va bir qancha rivojlangan davlatlar tajribalari bilan tanishishingiz mumkin. Bundan tashqari mamlakatning logistika samaradorligini o‘lchovchi ko‘rsatkichlar keltirib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: Logistika, axborot logistikasi, transport logistikasi, dengiz transporti, konteyner, transportirovka, tashish xarajatlari, logistika malakasi.

Turli sohalarda xom-ashyo sotib olishdan tortib, to mahsulot ishlab chiqarish va iste'molchilarga yetkazib berishgacha bo'lgan o‘zaro zanjir bo'yicha turli korxonalar tomonidan amalga oshiriladigan barcha xizmatlar logistika xizmatlari deb nomlanadi. Ushbu faoliyat zanjirida kerakli mahsulotlar kerakli miqdorda, to'g'ri manbadan, to'g'ri yo'lda va arzon narxda yetkazib berilishi va tashilishi ta'minlanadigan tadbirlar mavjud. Logistika faoliyati haqida gapirilganda, o‘tgan davrlarda faqat mahsulotlarning harakatini kuzatish faoliyati nazarda tutilgan edi, ammo hozirgi davrga kelib, saqlash faoliyati tarkibiga logistika faoliyati kiritildi va hozirgi vaqtda logistika xizmatlari o'zlarining haqiqiy ko‘rinishiga keldi. 1990-yillarda logistika fani xalq xo‘jaligining barcha sohalarida qo‘llanila boshlandi. Hozirgi kunda logistikaning quyidagi sohalarini (yo‘nalishlari) vujudga keldi:

- axborot logistikasi;
- xarid logistikasi;
- ishlab chiqarish logistikasi;
- taqsimot logistikasi;
- zaxiralar logistikasi;
- omborlar logistikasi;
- transport logistikasi;
- bojxona logistikasi va boshqalar.

Transport xizmatlari logistika xizmatlarining asosini tashkil etadi. Xalqaro transport xizmatlarida eng ko'p qo'llaniladigan usul dengiz transportidir. Avtomobil transporti milliy transport xizmatlaridan ajralib turadi (93 foiz). Avtotransport shunchalik taniqliki, mahsulotlarni yig'ish va manzilga yetkazib berish, kichik hajmdagi ehtiyojlarga javob berish va ularni kichik qismlarga birlashtirish orqali tashishga imkon berish. Biroq, dengiz va konteyner transporti, ayniqsa uzoq masofalarga va chet el mamlakatlariga transportirovka qilishda ajralib turadi. Vaqt cheklovisiz transportda har doim dengiz transporti afzal va

transport xarajatlari muhimdir. Bugungi kunda deyarli butun dunyoni dengiz orqali tashish mumkin. [1]

Kuchli texnologik infratuzilmani va malakali va tajribali mutaxassislarni o'z ichiga olgan logistika xizmatlari doirasida bir qancha logistik tashkilotlar quyidagi xizmatlarni taklif etadi:

- Transport xizmatlari
- Nazorat va sertifikatlash xizmatlari
- Xatarlarni boshqarish bo'yicha xizmatlar
- Tez yordam xizmatlari
- Qadoqlash va tarqatish xizmatlari
- Sifat, sog'liq, xavfsizlik va ekologik xizmatlar

Yuklarni o'z vaqtida va eng kam xarajatlar bilan yetkazib berish uchun tashishning yagona texnologik jarayonini ishlab chiqish kerak. Tashqi ta'sirlarga nisbatan barqaror, yangi ishlab chiqarish - transport tizimini ishlab chiqish bir qancha muammolar bilan bog'liq bo'lib, ular quyidagilar: bozor konyukturasini o'rganish, talab va ishlab chiqarishni prognoz (bashorat) qilish, bunga asoslanib tashish hajmi va transport tizimchasining quvvatini aniqlash, xomashyo zaxiralarni, yoqilg'i, materiallar, butlovchi buyumlar va transport vositalarining optimal miqdorini aniqlash va boshqalar. Transport tizimiga boshqa katta tizimning bir bo'lagi deb qarash yuk jo'natuvchidan to yuk qabul qiluvchigacha bo'lgan barcha yukni qayta ishlash, o'rash, saqlash, o'ramni ochish, yuklarni kuzatib borish bilan bog'liq axborotlarni birgalikda ko'rishning maqsadga muvofiq ekanligini ko'rsatdi. Bu esa, o'z navbatida, maxsus logistik markazlarning vujudga kelishiga olib keldi. Yevropa bozorida logistik xizmatlardan olinadigan daromad 600 mlrd.yevroni tashkil etadi. U yerda, asosan, logistik xizmatlarga sanoat va savdo murojaat qiladi va logistik xarajatlar uchun har yili 120 -140 mlrd. yevro sarflanadi. [2]

1-jadval Bitta konteynerni 1-km masofaga tashish xarajatlarini taqqoslama jadvali

№	Davlatlar nomi	Qilinadigan xarajatlar miqdori AQSH \$
1.	O'zbekiston Respublikasi	5,15
2.	Qozog'iston Respublikasi	0,93
3.	Qirg'iziston Respublikasi	2,65
4.	Tojikiston Respublikasi	6,83
5.	Turkmaniston Respublikasi	2,65

Manba: O'zbekistonning iqtisodiy axbarotnomasi jurnali. 2018 4-son

Qo'shma Shtatlarda ba'zilarining fikriga ko'ra, har qanday yilda YaIMning 10 foizi logistika sanoatiga to'g'ri keladi. 2019-yildagi iqtisodiy faoliyatga asoslanib, AQSh logistika bozori 2 trillion dollar darajasiga yaqinlashmoqda. Global miqyosda ko'pchilik logistika bozori butun dunyo yalpi ichki mahsulotining taxminan 12 foizini tashkil qiladi, deb hisoblaydi. Logistika bozori hajmini bashorat qilishda foydalaniladigan yalpi ichki mahsulot ulushidagi nomutanosiblik AQShdan tashqaridagi ko'plab mintaqalarda ta'minot zanjirlarida mavjud

bo'lgan samarasizlik bilan bog'liq bo'lib, taqqoslash orqali yuqori xarajat tuzilmasini yaratadi. Armstrong & Associates Inc tadqiqot va konsalting kompaniyasi ma'lumotlariga ko'ra, global logistika bozori 2018 yilda 9,6 trillion dollarni tashkil etdi. Yuk tashish global logistika xarajatlarning 43 foizini tashkil etdi. Tovar-moddiy boyliklarni saqlash bilan bog'liq xarajatlarda yuk tashish bo'lmagan rejimlarda - dengiz, temir yo'l va havoda - jami 14% dan kam bo'lgan uchdan bir qismini tashkil etdi. [3]

Jahon banki hisobotida mamlakatning logistika samaradorligini o'lchaydigan va uni iqtisodiy o'sish bilan bog'laydigan ko'rsatkichlar reytingida Germaniya yana bir bor birinchilikni egalladi.

Logistika malakasi va ko'nikmalari, savdo bilan bog'liq infratuzilma sifati va xalqaro jo'natmalar narxi kabi mezonlarga ko'ra o'lchanganda, Jahon banki Deutschlandga 5 ballik shkala bo'yicha 4,2 ball berdi. Undan keyingi o'rinlarni Shvetsiya, Belgiya, Avstriya va Yaponiya egalladi. . Faqat bir nechta davlatlar 4 ball dan yuqori ball to'pladi.

"Menimcha, bu hisobot mamlakatga tovarlarni olib kirish, keyin esa bu tovarlarni ko'chirish qanchalik osonligini, shuningdek, ularning IT imkoniyatlarini ko'rsatuvchi ajoyib ko'rsatkichdir, garchi u faqat bitta bo'lsa-da, kuzatish kabi sohalarni ko'rib chiqadi," dedi AEBning Buyuk Britaniyadagi operatsiyalari bosh menejeri Geoff Teylor. AEB xalqaro bojxona bo'yicha biznesni rivojlantirish bo'yicha direktori Uve Xenningning ta'kidlashicha, Germaniyaning joylashuvi, infratuzilma sifati, logistika tarixi va sohadagi texnologik yetakchilik reytingida muhim rol o'ynagan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://www.gozetim.com/uz/lojistik-hizmetleri>
2. Qulmuxamedov J.R., Aripjanov M.M., Nazarov K.M., Mirzayev F.R., Mirgiyazov X.A. Logistika asoslari. -T.: «Fan va texnologiyalari». 2015-yil. 107-b.
3. <https://www.freightwaves.com/news/how-big-is-the-logistics-industry>
4. <https://www.aeb.com/intl-en/magazine/articles/world-bank-rankings.php>
5. Butayev Sh.A., Mirzaahmedov B.M., Jo'rayev M.N., Do'rmanov A.Sh., Bahodirov B. «Tashish jarayonlarini modellashtirish va optimallashtirish», Toshkent, O'zR Fanlar akademiyasi, «Fan» nashriyoti, 2009, 268 b.
6. Butayev Sh.A., Sidiqnazarov Q.M., Murodov A.S., Qo'ziyev A.U. «Logistika» (Yetkazib berish zanjirida oqimlarni boshqarish). Monografiya. T.: «EXTREMUM-PRESS» nashriyoti, 2012, 580b.